

Світлана Прищеп

СУТНІСТЬ ПРОЕКТУВАННЯ ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Сьогодні школа, як зазначається у Концепції загальної середньої освіти є однією із основних інституцій навчання, виховання і розвитку підростаючого покоління, «простором життя дитини», саме в школі її не просто готують до дорослого життя, а дитина в ній повноцінно живе, тому весь навчальний процес вибудовується так, щоб сприяти гармонійному становленню особистості.

Якщо виходити з того, що дитина є суб'єктом виховного процесу, вже сьогодні потрібно змінювати його організацію, тобто використовувати такі педагогічні технології, які б ставили за мету створити сприятливі умови засвоєння моральних норм та цінностей учнями, позитивне ставлення до навколишнього світу, до людей, до себе.

Сьогодні актуальним залишається питання стосовно ефективності виховної діяльності в школі. Адже традиційна система виховної роботи в школі лише здатна забезпечити ставлення до учнів як до об'єкту виховання. Це саме в той час, коли держава поставила перед педагогами завдання виховати особистість, якій притаманні загальнолюдські цінності, життєва активність. Виховувати учня лише «заходами» й «методами» надзвичайно мало, на зміну цим методичним одиницям приходять освітні системи, такі як педагогічне проектування виховної діяльності в школі.

Теоретичні аспекти проектування педагогічного процесу розглядаються в роботах В. Безрукової, І. Волкова, В. Галузинського, А. Лігоцького, О. Киричука, О. Коберника, Ю. Кулюткіна, Г. Сухобської, Є. Суркова та інших вчених.

У наукових публікаціях О. Коберник розглядає проектування як творче попереднє конструювання програми діяльності суб'єктів педагогічного процесу, на думку С. Єлканова це уявна побудова кінцевого результату виховної діяльності. Дослідники торкалися проблем типології проектування, його функцій. Проте не розглянута проблема проектування виховної діяльності класного керівника.

Мета статті – з'ясувати сутність поняття «проектування» та виявити оптимальні шляхи проектування виховної діяльності класного керівника.

Сучасні педагогічні проблеми завжди вирішуються створенням та впровадженням у процес інноваційних систем. Саме це потребує проектування. Терміни «проект», «проектування» широко вживається в різних галузях знань і мають кілька значень. Насамперед звернемося до основних визначень цих термінів. У «Сучасному словнику іншомовних слів» «проект» від латинського означає «кинутий уперед», визначається 1) технічний документ, розроблений план для зведення споруд,

виготовлення машин, приладів; 2) попередній текст якогось документа; 3) план, задум. «Проектування» – 1) процес створення проекту; 2) креслення проєкції, зображення фігури або предмета на площині [13, с. 789].

Історично методи проектування широко використовуються у машинобудуванні, архітектурі. У таких сферах терміни «проект», «проектування» означали створення проєкції того, що буде зроблено в майбутньому. Широке застосування проектування використовується у економіці та управлінні.

Термін «педагогічне проектування» був введений у науковий обіг вітчизняної педагогіки А. Макаренком. Він писав, що «педагогічне проектування – це необхідний початковий момент в організації виховного процесу. Як не можна без проекту побудувати будинок, так не можна і виховати потрібних людей, не маючи уявлення про те, які якості їм повинні бути притаманні. Тільки через проектування можна включити виховні цілі в організації об'єктивного процесу виховання дітей» [7, с. 68].

Подібну думку висловив В. Сухомлинський, який підкреслював, що «проектування і творення людини, здатної стати активною творчою силою суспільного розвитку і сьогодні, і в майбутньому, – це найважливіше завдання школи і кожного педагога зокрема» [10].

У наукових публікаціях О. Коберника зазначено, проектування – це цілеспрямоване творче попереднє визначення і конструювання програми сумісної діяльності суб'єктів педагогічного процесу та її подальшої реалізації, спрямованої на забезпечення особистісно-розвивального підходу у досягненні мети виховання [5, с. 22].

Досить близьким до даного визначення є думка І. Волкова «уміння розробляти план роботи учнів відповідно до заздалегідь заданого кінцевого результату, особливу увагу приділяючи самостійній і творчій роботі учнів» [2].

Подібну думку висловили Ю. Кулюткін та В. Онушкін, які вважають, що проектування – побудова можливої взаємодії з учнями, коригування якої здійснюється на основі педагогічного передбачення, прогнозування процесу взаємодії та його результатів [12].

Також схожої думки О. Дубасенюк, яка підкреслює, що перш за все це моделювання стратегічної програми розв'язання педагогічних цілей і задач [3].

Такі науковці, як О. Купенко та К. Ярецько стверджують, що це процес створення проекту-прототипу, прообразу передбачуваного чи можливого об'єкта, стану [9].

В загальному характеризують сутність проектування В. Безрукова (попередня розробка основних деталей майбутньої діяльності учнів, педагогів) [1]; М. Поташник (дослідження тенденцій та перспектив розвитку) [11]; Л. Гумецька (створення певного ідеального образу

майбутнього з потрібними перевагами); І. Єрмаков (спрямованість цільових зусиль на перетворення, формування й розвиток нових способів діяльності; націленість на розвиток проєктованого об'єкта) [4, с. 32]; Дж. Джонс, вважає, що це процес, що кладе початок змін у середовищі.

Незаперечною та доказовою є думка Н. Кузьміної, яка вважає, що проєктування – це «забігання наперед» – система послідовності дій педагога, які пов'язані з вирішенням педагогічних задач з конструювання об'єкта навчально-пізнавальної діяльності учня, підпорядкованої цілям його виховання [8]. С. Єлканов зазначає, що це уявна побудова кінцевого результату виховної діяльності й складання плану виховних дій для досягнення мети.

Існує думка А. Лігоцького про те, що проєктування – вид діяльності людини чи колективу людей у розв'язанні завдань удосконалення або створення освітніх систем і процесів підготовки фахівців.

Отже, як бачимо, педагогічне проєктування розглядається як результат діяльності, тобто, розробка плану дослідження перспектив, створення певного образу, взаємодії з учнями або як опис процесу перетворення цього образу на об'єктивну реальність. Слід зазначити, що педагогічне проєктування є функцією будь-якого педагога й не менш важливою, ніж організаторська, гностична (пошук змісту, методів і засобів взаємодії з учнями) або комунікативна.

На нашу думку, проєктування – це творчий процес, який будується на оригінальних, нетрадиційних рішеннях, це процес як індивідуальної, так і колективної творчості.

Так як педагогічне проєктування є діяльністю, що ґрунтується на створенні нових завдань педагогічного процесу, то варто виокремити основні функції проєктування:

Кожна із вищеперерахованих функцій є взаємопов'язаною та взаємодоповнюючою, тобто, іншими словами можна сказати, що всі вони спрямовані на отримання якісно нового результату на основі прогностичного знання.

На основі аналізу різних тверджень і визначень можна стверджувати,

що науковці умовно виділяють три підходи до проектування педагогічного процесу.

Функціональний підхід (Н. Білокур, С. Кисельгоф, Н. Кузьміна, К. Левітан, С. Смірнов, М. Томін, А. Щербаков) дозволяє розглядати проектування через аналіз змісту конструктивних та проектних умінь.

Підхід на основі теорії педагогічного управління (Ю. Кузьміна, В. Сластенін, Л. Спірін, Г. Сухобська) проектування розглядають як важливий складовий елемент управлінської діяльності педагога і керівника.

Системний підхід (В. Безрукова, С. Висоцька, О. Дубасенюк, О. Киричук, О. Коберник, В. Краєвський, А. Лігоцький) дозволяє визначити проектування як самостійну педагогічну діяльність, намічає логіку її розгортання та здійснення [6, с. 42–43].

Педагогічне проектування є діяльністю, що здійснюється в умовах освітнього процесу і спрямовується на забезпечення ефективного функціонування виховного процесу та забезпечує його розвиток.

Актуальність процесу проектування виховної діяльності класного керівника зумовлена суперечливим станом, адже, виховний процес зазвичай розглядається як моносуб'єктний процес, за яким учень постає лише об'єктом педагогічного впливу, а виховна діяльність носить стандартизований характер і орієнтується переважно на методи заохочення та покарання. Подібна ситуація не дає змоги реалізувати прагнення вихованця бути зрозумілим і зрозуміти іншого.

Провідним у програмі «Основні орієнтири виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладів України» є окреслення основних позицій щодо побудови виховного процесу, який передбачає дії педагога та організовані педагогом дії учнів, які підпорядковані спеціально спроектованій системі виховних цілей. У програмі також висвітлена надзвичайно важлива роль класного керівника як організатора педагогічного процесу.

На нашу думку, саме йому належить провідна роль у застосуванні сучасних технологій виховної діяльності, яка базується на проектуванні розвитку особистості, її інтересів та якостей кожного з вихованців у процесі становлення класного колективу.

Класне керівництво, або, як його колись називали, опікунство, є давньою традицією українського шкільництва. Як свідчать дослідження вчених, в областях Західної України на одного з педагогів покладалися функції класного опікуна. Зміст його діяльності залежав від того, з якою віковою групою він працював. Класний керівник піклувався про розвиток учнівського колективу, визначав, які виховні заходи потрібно проводити, розподіляв обов'язки між учнями, консультував підлітків з питань організації їх життя поза школою.

Зазначимо, що виховання в учнівському колективі має носити

творчий характер, відділятися від інших своєю специфікою, основною діяльністю, рівнем розвитку учнівського колективу.

У той же час педагогічні працівники все більше схиляються до думки про те, що виховання не є обов'язковим і самостійним процесом в діяльності сучасної школи, і тим самим знімають з себе відповідальність за ті особистісні якості та властивості, що їх набуває дитина за період шкільного навчання, а отже, і в цілому за розвиток і вихованість особистості. Тому виховний процес у сучасній школі здійснюється в переважній більшості стихійно, ніким не регулюється, що вимагає обґрунтування проекту спільної діяльності педагога і вихованця.

Для більшості класних керівників проектування – це не дуже приємна, проста і зрозуміла процедура. Вони вважають, що план проекту потрібен адміністрації школи і тому складають його формально, не знаходячи там свого інтересу і потреби. Однак, це хибна позиція.

Важливо усвідомити місце та сутність проектування виховної діяльності класного керівника.

Сьогодні класний керівник має бути не лише організатором, але й наставником, консультантом; сприяти активній участі вихованців, підтримувати вибір кожного учня в колективі.

Як на наш погляд, діяльність класного керівника має урізноманітнювати, пожвавлювати виховну роботу в класі, спрямовувати її на диференціацію та індивідуалізацію виховання, на ширший і глибший вияв здібностей та уподобань школярів.

Взагалі, створення плану діяльності класного керівника означає розробку проекту виховного процесу, де чітко окреслені завдання і засоби їх реалізації та досягнення. Цим, власне, займається методика виховної діяльності в школі, яка вивчає завдання, зміст, методи і форми виховної діяльності. Сама ж технологія відрізняється точним управлінням, а саме чіткою розробкою усіх частин виховного процесу. Врешті речт, проект схожий на методичну розробку уроку чи виховного заходу, якими користуються вчителі.

Тобто, це певна послідовність дій, циклічно повторюваних етапів роботи, а саме:

1. Вивчення учнів і колективу класу: отримання демографічних, медичних, психологічних, педагогічних даних (сім'я, соціальне і матеріальне становище, стан здоров'я, рівень розвитку, вихованості, індивідуальні особливості).

2. Формулювання проблем, визначення завдань виховання учнів і безпосереднє складання плану – перспективного й оперативного документа для роботи з учнями, учителями, батьками.

3. Організація, проведення і коректування діяльності у відповідності з завданнями і планом: проведення класних годин, екскурсій, походів, вечорів, батьківських зборів тощо.

4. Аналіз і оцінка результатів роботи, які виражаються у рівні вихованості учнів.

Але, як вже було зазначено, деяка частина вчителів, дуже рідко аналізують свою роботу, зводячи її до певних виховних заходів, проводять її формально, деякою мірою навіть не усвідомлюють її мету, завдання. Тобто, як правило, педагоги не вивчають учнів, їх інтересів, потреб і можливостей, власної діяльності і не проектують її. Тому виховання здійснюється спонтанно, випадково, а це призводить до малої ефективності виховного процесу.

Варто зазначити, що, через ефективне педагогічне проектування, можливий розвиток ключових якостей особистості і врахування складових виховання, а саме: громадянського, розумового, морального, превентивного, екологічного, фізичного, трудового та естетичного.

Під педагогічним проектуванням розуміємо розробку системи взаємодії вчителя та учнів, що включає зміст, форми, методи та засоби навчання і виховання, які дозволяють досягати певної чітко сформульованої мети виховного процесу.

Проектування виховної діяльності класу мають складатися з наступних кроків:

- психолого-педагогічна діагностика фізичного, інтелектуального, соціального, духовного рівнів розвитку школярів;
- попереднє прогнозування та результат виховної діяльності;
- моделювання та організація діяльності учнів;
- простежування динаміки рівня їх життєвої активності;
- регулювання та корекція відхилень у розвитку, поведінці;
- підсумкова діагностика, співставлення з результатом.

Надзвичайно важливим є широке залучення школярів як до планування процесу, так до власне здійснення творчих задумів. Від того, який характер носить діяльність школярів, у значній мірі буде залежати тип спілкування в учнівському колективі, успішність учнів, поведінка дітей у межах школи та поза нею. Важливим елементом роботи у цій сфері є залучення до співпраці сімей школярів, активна співпраця з ними, виконання спільної діяльності, взаєморозуміння.

Проектувати план роботи класного колективу стосовно конкретних навчально-виховних завдань та задач особистісного розвитку учнів – це означає створити на рівні особистісного розвитку учнів найбільш оптимальну систему заходів, де методи й організація будуть підпорядковані розвитку всіх суб'єктів взаємодії.

Отже, з вищеперерахованого можна дійти висновку, що проектування виховного процесу виступає саме тим засобом, за допомогою якого стає можливим усвідомлення головних орієнтирів діяльності суб'єктів виховного процесу, систематизація введення інновацій у навчально-виховний процес.

Потрібно підкреслити, що досконала діяльність класного керівника можлива лише за умови чіткого проектування виховної діяльності в класі, адже це допомагає визначити цілісну виховну систему, проектувати розвиток усього колективу класу і окремих його членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безрукова В. Педагогика : проективная педагогика / В. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 342 .
2. Волков И. Проектный анализ : ученик для студ. вузов / И. Волков, М. Грачева. – М. : ЮНИТИ, 1998. – 423 с.
3. Дубасенюк О. Основи теорії і практики професійної виховної діяльності / О. Дубасенюк. – Житомир : Житомирський держ. пед. ін-т., 1995. – 187 с.
4. Єрмаков І. Проектний підхід у школі життєвої компетентності / І. Єрмаков // Підручник для директора. – 2005. – № 9–10. – С. 32–49.
5. Коберник О. Організація виховного процесу на засадах психолого-педагогічного проектування / О. Коберник // Рідна школа. – 2004. – № 5. – С. 22–25.
6. Коберник О. М. Психолого-педагогічне проектування виховного процесу в сільській школі : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.07 / Коберник Олександр Миколайович. – К., 2000. – 466 с.
7. Козлов И. Педагогический опыт А. Макаренко / И. Козлов. – М. : Просвещение, 1987. – С. 68.
8. Кузьмина Н. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища / Н. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1989. – 167 с.
9. Купенко О. Проектна діяльність у соціальній сфері : навч. посібник / О. Купенко, К. Яренько. – Суми : вид-во СумДУ, 2007. – 75 с.
10. Педагогіка Василя Сухомлинського на зламі епох : матеріали Міжнародн. наук.-практ. конф. / упор. М. Антоненко, А. Бик ; заг. ред. О. Савченко; АПН України – К. ; Кіровоград : Видавничий дім «ЄЛІСАВЕТ», 1999. – 388 с.
11. Поташник М. Как оптимизировать процесс воспитания / М. Поташник. – М. : Знание, 1984. – 80 с.
12. Професія – учитель : бесіди з молодими учителями / под ред. В. Онушкина, Ю. Кулюткина. – М. : Педагогика, 1987. – 192 с.
13. Сучасний словник іншомовних слів : близько 20 тис. слів і словосполучень / [уклад. : О. Скопненко, Т. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.